

ÇEVRE PERFORMANS ENDEKSİ KAPSAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE’NİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yunus Emre Karaman

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
Yunusemrekaraman.50@gmail.com

Özet

İnsanoğlu tıpkı diğer canlılar gibi yaşamını doğaya göre şekillendirmiştir. Bu yaşayış biçimi hayatın kaynağı olan doğaya tabi olduğundan ne insanoğlunun ne de dünyanın veya doğanın üzerinde bir tehdit oluşturmuştur. Fakat insanoğlu bu yaşayış biçimini 1800’lü yıllar itibariyle yavaş yavaş terk etmeye başlayarak doğa ile ilişkisini kendi lehine manipüle etmiştir. Bunun sonucu olarak bugün küresel ısınma, çölleşme, buzulların erimesi, sel, kıtlık gibi kavramlarla yüzleşmekteyiz. Bu yaşayış biçiminin sürdürülebilir olmadığı anlaşılmıştır ve çevrenin korunması için uluslararası ölçekte çaba gösterilmektedir. Avrupa Birliği bu çabanın uluslararası ölçekte en önemli otoritesi konumundadır. Bu çalışma Avrupa Birliği üyesi olma amacı taşıyan Türkiye’nin çevre performansı konusunda AB karşısında ne durumda olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çevre ile ilgili en kapsayıcı değişkenlerden biri olan Çevresel Performans Endeksi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Birliği, Çevre Performansı, Türkiye*

Alan Tanımı: İktisat (Çevre İktisadı)

COMPARISON OF THE EUROPEAN UNION AND TURKEY IN THE SCOPE OF ENVIRONMENTAL PERFORMANCE INDEX

Abstract

Like other creatures, human beings have shaped their lives according to nature. Since this form of life is subject to nature, which is the source of life, it poses a threat neither on humanity nor on the world or nature. However, mankind has

begun to abandon this form of life gradually in the 1800s, manipulated the relationship with nature for its own sake. As a result, we are faced with notions like global warming, desertification, melting of glaciers, floods and famine. It has been understood that this form of life is not sustainable and international efforts are being made to protect the environment. The European Union is the most important authority of this effort on international level. The aim of this study is to reveal the situation of Turkey, which is aimed to be a member of the European Union, in terms of environmental performance against the EU. For this purpose, the Environmental Performance Index, which is one of the most encompassing environmental variables, has been used.

Keywords: European Union, Enviromental Performance, Turkey

JEL Code: Q5, Q50

1. GİRİŞ

Dünya hala var olan veya soyu tükenmiş çok çeşitli canlı türlerine ev sahipliği yapmış ve yapmakta olan 4,5 milyar yaşında bir gezegendir. Günümüzden yaklaşık 1 milyar yıl önce ise canlılığın dünya üzerindeki yolculuğu başlamıştır. Bu yolculuk günümüze kadar hep doğaya bağlı kalarak, doğaya tabi olarak süregelmiştir. Tek bir canlı türü dışında bütün canlılar doğanın yasalarına bağlı kalarak, yaşamlarını doğaya göre şekillendirerek var olmuşlardır. Bu durum evrende hayat olduğu bilinen tek gezegende yaşamın devamlılığını sağlamış ve gezegen üzerinde herhangi bir tehdit oluşturmaktan uzak kalmıştır. Fakat konuşma dilinde insan olarak geçen Homo Sapiens isimli canlı türü doğa-canlı arasındaki ilişkiyi kıran tek canlı olarak tarihe geçmiştir. İnsanoğlu medeniyetleşme sürecinde doğaya ait olduğu doğal durumu tersine çevirerek doğanın kendisine ait bir mal olduğu durumu yaratmıştır. Zaman içinde yavaş yavaş oluşan bu suni durum bugün gezegenin ve dolayısıyla canlılığın geleceğini tehdit etmektedir.

Özellikle 18. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi ile birlikte artan sanayileşme, kentleşme, üretim ve tüketim faaliyetleri doğa üzerindeki insan baskısını arttıran etmenler olmuştur. Dünya üzerinde genel kabul gören ve geniş uygulama alanları bulan, bugünün de tek hâkimi olan Kapitalizm üretimi, zenginliği yaratabilmişken gezegene çok büyük hasarlar verildiğini görememiştir. Kar maksimizasyonu, maliyet minimizasyonu, sonsuz ihtiyaçlar gibi meşhur mottolarıyla kapitalist sistem doğanın hoyratça kullanılmasına çok uzun süre göz yummuştur. Bu

görmezden geliş çevresel sorunların yerel ölçekten uluslararası seviyeye çıkmasıyla (mecburen) son bulmuş, 1970’li yıllarda çevresel tahribatın bu seviyede devam etmesi sonucunda dünya üzerinde geri döndürülemeyecek hasarların ortaya çıkacağına dikkat çeken uluslararası faaliyetler nihayet başlamıştır. 1972’de Stockholm Konferansı ile başlayan küresel hassasiyet 1987 Brundtland Raporu, 1992 Rio Zirvesi, 1997 Kyoto Protokolü, 2002 Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi ve son olarak 2015 Paris İklim Konferansı ile devam etmiştir. Fakat çevresel tahribatın önüne geçme konusunda arzu edilen mesafe kat edilememiştir. Çevresel tahribatın engellenmesi ülkeler için daha düşük bir üretim ve dolayısıyla daha düşük bir GSYİH artışı anlamına geldiğinden gerekli önlemleri almaya gönüllü olan ülke sayısı çok az olmuştur. Sürekli ertelenen bu önlemler bütün canlı türleri olarak tek yuvamız olan dünyanın geleceğini tehlikeye atmaktadır. Eğer gerekli önlemler derhal alınmazsa küresel iklim değişikliği vasıtasıyla pek çok çevresel felakete maruz kalınacağı bilim insanları tarafından çok sayıda araştırmayla ortaya konmuştur.

Doğanın tahrip edilmesiyle ve küresel iklim değişikliğiyle mücadelede ölçüm yapabilmek amaca ulaşmak için hayati önem taşımaktadır. Yapılan ölçümlerin sağlıklı oluşu, seçilen değişkenlerin gerçek durumu yansıtabilmesi yapılan çalışmaların çok daha etkili olmasını sağlayacaktır. Çevre ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda kullanılan ve çevresel tahribat düzeyini temsil ettiği düşünülen en önemli değişken CO2 salınımı değişkenidir. Fakat yarattığı sera etkisiyle küresel iklim değişikliğinin en önemli sebeplerinden biri olan CO2 çevre tahribatına ve iklim değişikliğine sebep olan tek unsur değildir. Çevre ile ilgili çalışmalarda araştırma konusu ile ilgili mümkün olan en kapsayıcı değişkenleri kullanmak araştırmanın amacına ulaşmasında ve faydasını artmasında önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda bu çalışmada Yale Üniversitesi’nin hazırladığı Çevresel Performans Endeksi (Environmental Performance Index, EPI) kullanılacaktır.

Bu çalışmada Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye arasında EPI bağlamında bir karşılaştırma yapılacaktır. Bu çalışmanın amacı dünyada doğanın korunması, çevresel hassasiyet, iklim değişikliğiyle mücadele gibi konularda en önemli otorite olarak kabul edilen AB karşısında Türkiye’nin aynı konularda ne durumda olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda karşılaştırma parametresi olarak EPI seçilmiştir. İlgili veriler Yale Üniversitesi’nin EPI internet sitesinden alınmıştır. Bir sonraki bölümde Avrupa Birliği ve Türkiye’de çevre ile ilgili yapılanların kısa tarihinden bahsedilecektir. Daha sonra ise EPI’nin nasıl

hesaplandığı açıklanacak ve ardından karşılaştırma ortaya konacaktır. Son olarak ise sonuç bölümü ile çalışmaya son verilecektir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN ÇEVRENİN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

Avrupa Birliği sadece ekonomik bir organizasyon olmayıp aynı zamanda kültürel, siyasi ve ticari boyutlara sahip olan uluslararası bir birliktir. Üye ülkelerinin tüm alanlarda birlikte hareket etme güdüsüne sahip olduğu Avrupa Birliği oluşturduğu ve uyguladığı politikalarda çevreye büyük önem vermektedir.

Bilhassa çevreye yönelik tehditlerin ve çevresel tahribatın büyük oranlardaki artışına bağlı olarak ortaya çıkan sel, kuraklık ve orman yangınları gibi felaketlerin sayısındaki yükseliş Avrupa Birliği'ni politikalarında çevreye yer verme yoluna itmiştir (Duru, 2007: 2). Çevre sorunlarının yerel ölçekten uluslararası boyutlara varmaya başladığı 1980'ler aynı zamanda Avrupa Birliği'nin çevre ve doğal kaynak korunumuna politikalarında daha fazla yer vermeye başladığı yıllar olmuştur. Zira 1973 yılında hazırlanan ilk çevre eylem planından önce Avrupa Birliği müktesebatında çevreyle ilgili bir detay bulunmamaktadır (Duru, 2007: 2). 1973 yılında başlanan dörder yıllık eylem planı hazırlama dönemi Avrupa Birliği'nin çevre ile ilgili yaptığı ilk yasal düzenlemeleri hayata geçirdiği dönemdir.

Avrupa Birliği'nin çevre politikaları için yeni bir dönüm noktası olan Avrupa Tek Senedi 1987'de yürürlüğe girmiştir. Avrupa Tek Senedi birliğin kurucu antlaşmasını tamamlayıcı hükümde olduğundan bünyesinde çevre ile ilgili düzenlemeleri barındırması Avrupa Birliği çevre politikaları için önemlidir. Avrupa Tek Senedi'ndeki çevreyle ilgili düzenlemeler çevre kalitesinin korunması ve geliştirilmesi, insan sağlığının korunmasına katkıda bulunulması ve doğal kaynakların ussal bir şekilde kullanılmasını amaçlamaktadır (Çokgezen, 2007: 93).

Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne dönüşümün son halkası olan 1992 tarihli Maastricht Antlaşması çevre politikasını daha kapsamlı bir şekilde ele almıştır (Duru, 2007: 3). 1 Kasım 1993'te uygulamaya sokulan Maastricht Antlaşması temel amaç olarak 'Çevreye Saygılı Sürdürülebilir Bir Gelişme' anlayışını seçmiştir (Çokgezen, 2007: 95). Bu da söz konusu antlaşmanın çevreye verdiği önemi ve Avrupa Birliği'nin çevreyi politikalarına zamanla daha da net şekilde nasıl yerleştirdiğini gözler önüne sermektedir.

Avrupa Birliği daha sonra 1997 tarihli Amsterdam Antlaşmasıyla sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını ortak çevre politikalarının merkezine yerleştirmiştir (Duru, 2007: 4). Bu antlaşmayla çevre konusunda kökten bir değişiklik yapılmamış, çevrenin Avrupa Birliği politikalarındaki öneminin artırılması amacı güdülmüştür. Günümüzde ise oluşturduğu yasal zemin, kurduğu uzman kurumlar ve oluşturduğu bilinç ile Avrupa Birliği çevre ve doğal kaynakların kullanımı konusunda en önemli otoritelerden biri durumundadır.

Türkiye'nin çevre ile ilgili kavramlarla karşılaşması Avrupa Birliği ile aynı döneme rastlamaktadır (Çokgezen, 2007: 106). Fakat uzun süre çevreye politikalarına dâhil etmekte tembel davranan Türkiye 2000 yılına kadar çevreyi hep geri plana atmıştır. Daha sonra Avrupa Birliği'ne uyum süreci çerçevesinde ülke politikalarında çevrenin ağırlığı artmaya başlamıştır. Türkiye çevre politikasının en önemli ayağı Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Programı hedef olarak kirliliğin önlenmesi, çevre altyapı ve erişimin kolaylaştırılması, yenilenebilir kaynakların kullanımının teşvik edilmesi ve çevre ile ekonomiyi birlikte sürdürülebilir kılacak politikaların oluşturulması gibi durumları seçmiştir.

3. ÇEVRESEL PERFORMANS ENDEKSİ (ENVİROMENTAL PERFORMANCE INDEX, EPI)

Çevresel Performans Endeksi Yale Çevresel Hukuk ve Politika Merkezi (YCELP), Yale Üniversitesi Veriye Dayalı Çevresel Çözümler Grubu (Data-Driven Yale), Columbia Üniversitesi Uluslar arası Dünya Bilim Enformasyon Ağı (CIESIN) tarafından yönetilen bir projedir. Ayrıca Samuel Family Foundation, McCall McBain Foundation ve Dünya Ekonomik Forumu ile işbirliği içindedir (Enviromental Performance Index, 2016: 2).

Çevresel Performans Endeksi ülkelerin çevresel performansı hakkında küresel bir görüş ortaya koymaktadır ve karar alıcılara bilgi vermektedir. Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşması ve uluslararası iklim değişikliği antlaşmalarının amaçlarına ulaşması yolunda büyük katkılar sunmaktadır. Çevresel Performans Endeksi veri merkezli yaklaşımıyla sayısal ölçümler yoluyla ülkelere uygulanan politikaların performansını ve politikaların amaca ulaşabilme kabiliyetlerini arttırmaktadır (Enviromental Performance Index, 2016: 11). Ayrıca Çevresel Performans Endeksi sadece bütün verilerin ortalamasından oluşan bir sıralama değil spesifik konular için ayrı ayrı sayısal değerlendirmeler ve ölçümler de içermektedir. Öte yandan 2006 yılından itibaren iki yılda bir yayımlanan Çevresel Performans Endeksi ülkeleri hem küresel çapta hem bölgesel düzeyde karşılaştırma imkânı sunmaktadır (Savaş, 2012: 138).

2016 yılında yayınlanan Çevresel Performans Endeksi yirmi göstergenin toplamından oluşmaktadır. Bu göstergeler dokuz konu başlığına aittir ve bu dokuz konu başlığı Ekosistem Canlılığı ve Çevresel Sağlık isimlerindeki iki ana başlıktan türemektedir. Bunlardan Çevresel Sağlık konusu insan sağlığının çevresel olumsuzluklardan ne denli etkilendiğini ölçmektedir. Ekosistem Canlılığı ise ekosistemin ne kadar korunduğunu ve kaynak yönetiminin etkinliğini göstermektedir. Bu iki ana başlık Tarım, Hava Kalitesi, Biyoçeşitlilik ve Habitat, İklim ve Enerji, Orman, Balıkçılık, Sağlık Etkileri, Su Kaynakları ve Su ve Sağlıklaştırma şeklinde sıralanan dokuz yüksek öncelikli çevre politikası konularına ayrılmaktadır

2016 yılında yayınlanan Çevresel Performans Endeksi'nin genel olarak vardığı sonuçlar bahsetmek gerekirse ilk olarak dünyanın bazı çevresel konularda ilerleme kaydederken diğer konularda önemli ölçüde kötüleşme içinde olduğuna dikkat çekmek lazımdır. Kötüye giden konular içinde hava kalitesi ve balıkçılık göze çarpmaktadır (Enviromental Performance Index, 2016: 13). Bu çalışmanın elde ettiği bir diğer önemli sonuç ise ekonomik kalkınmanın bazı çevresel alanlarda iyileşme sağlamasına karşın çevresel riskleri de barındırdığıdır. Örneğin ülkeler kalkındıkça su ve sağlık altyapısına yatırım yapıyor ve daha az insan su kaynaklı hastalıklara maruz kalıyor. Fakat kalkınan ülkelerin artan sanayi faaliyetleri hava kalitesini bozuyor. Sonuç olarak ekonomik gelişme bir yandan çevresel açıdan olumlu sonuçlar doğurur iken başka bir boyutta tehlike arz edebilmektedir. Ayrıca ölçüm zayıf olduğunda ya da yönetim ile uyumlu değil ise çevre ve insan sağlığı zarar görebilmektedir (Enviromental Performance Index, 2016: 14). Çevresel Performans Endeksinin 2016 yılında ulaştığı bir diğer bulgu ise bilime dayalı politikalar ile ilgili göstergelerin geliştirilmesinin uygun ölçümler yapmaya dayanması olmuştur. Çalışmada yer alan değişkenler çevre politikalarının amaçları ile uyumlu olmak durumundadır. Bu çerçevede çevresel performans endeksi kapsamındaki değişkenler yıldan yıla farklılık gösterebilmektedir. İlgili çalışmadan çıkartılan son önemli sonuç Paris İklim Anlaşması çerçevesinde bütün ülkelerden beklenen iklim değişikliği ile ilgili eylemlerin sağlam ölçütler ile anlam kazanacağıdır. Politikaların amaca ulaşım ulaşmamış olması ancak doğru ölçümler ile anlaşılabilir.

4. 2016 YILI ÇEVRE PERFORMANS ENDEKSİ KAPSAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'NİN KARŞILAŞTIRILMASI

2016 yılı performans endeksi incelendiği zaman 90.68 puana sahip Finlandiya'nın dünya çapında (180 ülke içinde) en iyi çevre performansına sahip ülke olduğu ilk

göze çarpanlardandır. Öte yandan ülkeler çevre performansına göre sıralandığında ilk sıraların Avrupa Birliği ülkelerinden oluştuğu dikkat çekmektedir. Öyle ki 28 Avrupa Birliği üyesi ülke 2016 Çevre Performans Endeksi sıralamasının ilk 41 basamağında yer almaktadır. Avrupa Birliği içerisinde en iyi performansı gösteren ülkeler küresel sıralamadaki yerleri sırasıyla 1, 3 ve 4 olan Finlandiya, İsveç ve Danimarka olmuştur. En iyi performansı gösteren bu üç ülkenin endeks puanları ise sırasıyla 90.68, 90.43 ve 89.21 olarak belirlenmiştir. Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında en düşük performansı gösteren 3 ülke ise Polonya, Kıbrıs ve Belçika'dır. Bu üç ülkenin dünya sıralaması sırası ise 38, 40 ve 41 olarak belirlenmiş olup endeks puanları ise sırası ile 81.26, 80.24 ve 80.15 olarak ölçülmüştür. Açıkça görülmektedir ki 2016 Çevre Performans Endeksi'ne göre Avrupa Birliği bu konuda dünya çapında öncü konumdadır.

Tablo 1: 2016 EPI Kapsamında Türkiye ve AB Ülkelerinin Karşılaştırılması

Dünya Sıralaması	Ülke	Çevresel Performans Endeksi Puanı
1	Finlandiya	90.68
3	İsveç	90.43
4	Danimarka	89.21
5	Slovenya	88.98
6	İspanya	88.91
7	Portekiz	88.63
8	Estonya	88.59
9	Malta	88.48
10	Fransa	88.20
12	Birleşik Krallık	87.38
18	Avusturya	86.64
19	İrlanda	86.6
20	Lüksemburg	86.58
	AB Ortalaması	85.96
21	Yunanistan	85.81
22	Letonya	85.71
23	Litvanya	85.49
24	Slovakya	85.42
27	Çek Cumhuriyeti	84.67
28	Macaristan	84.60
29	İtalya	84.48
30	Almanya	84.26
33	Bulgaristan	83.40
34	Romanya	83.24
36	Hollanda	82.03
38	Polonya	81.26

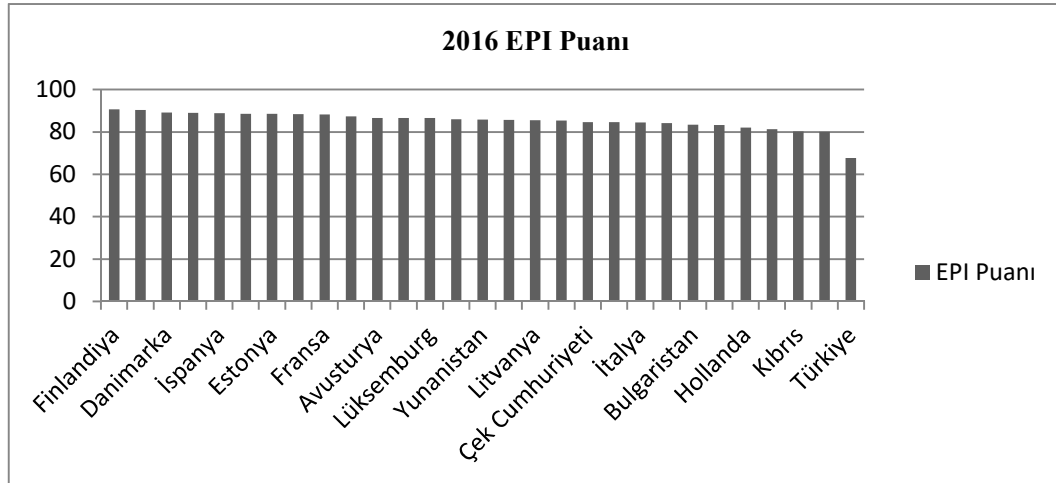
40	Kıbrıs	80.24
41	Belçika	80.15
99	Türkiye	67.68

Kaynak: EPI 2016 Report

2016 yılı Çevre Performans Endeksi'ne bakıldığında Türkiye 67.68 puanla dünya çapında (180 ülke içinde) 99. sırada yer almaktadır. Bu sıralaması ile Türkiye 98. sıradaki Brunei'den sonra, 100. sıradaki Gabon'dan önce kendine yer bulabilmiştir. Bu durum Türkiye'nin çevre performansı açısından vasat bir görüntü ortaya koyduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği karşısındaki çevre performansı incelenecek olursa 67.68 puanıyla 85.966 olan Avrupa Birliği ortalamasının oldukça altında kaldığı görülmektedir. Ayrıca eğer Avrupa Birliği ortalaması ülke sıralamasına eklenecek olsaydı, 20. Lüksemburg ile 21. Yunanistan arasında kendine yer bulabilecek iken Türkiye'nin 99. sırada olması çevre performansı açısından Avrupa Birliği'nin büyük bir üstünlüğünün olduğunu bir başka göstergesidir. Öte yandan Avrupa Birliği'nin en düşük çevre performansına sahip ülkesi Belçika 41. sırada yer alır iken Türkiye'nin 99. sırada olması da Türkiye açısından çevre performansı konusunda Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında gidilecek daha çok yolun olduğunu bir göstergesidir.

Şekil 1: 2016 EPI Kapsamında Türkiye ve AB Ülkelerinin Karşılaştırılması

Kaynak: EPI 2016 Report

5. SONUÇ

Doğa ile ilişkisini kendi lehine manipüle eden tek canlı olan insanoğlu bugün hiç olmadığı kadar zengin ve sağlıklıdır. İnsanoğlunun uzun yüzyıllar boyunca elde ettiği bu edinimlerin bedelini en çok ekosistem ve doğa ödemiştir. Özellikle Sanayi Devrimi'yle birlikte artan kentleşme, sanayileşme ve nüfus doğa üzerindeki baskıyı çok yüksek düzeylerde arttırmıştır. Bu durumun sürdürülebilir olmadığı çevresel sorunların çok büyük boyutlara varması ve çevresel felaketlerin sayısının artmasıyla geç de olsa gün yüzüne çıkmıştır. Her ne kadar unutulmuş olsa da insan yaşamının kaynağı doğadır ve doğanın geleceğinin tehlikede olması insan ve tüm canlı yaşamının geleceğinin de tehlikede olması anlamına gelmektedir. Bu gerçek ilk olarak uluslararası düzeyde Avrupa Birliği tarafından fark edilmiş ve çözüme yönelik ilk adımlar Avrupa Birliği tarafından atılmıştır. Oluşturduğu yasal zemin ile birlikte Avrupa Birliği çevre ve doğayı politikalarının önemli bir parçası haline getirmiş ve bu konuda dünyada en önemli otorite haline gelmiştir.

Türkiye bulunduğu coğrafya nedeniyle çevre tahribatına bağlı sonuçlardan en kötü etkilenecek ülkelerden biri konumundadır. Bu sebeple de doğa üzerindeki insan baskısıyla en çok mücadele etmesi gereken ülkelerden biridir. Fakat gelişmekte olan bir ülke olması Türkiye'yi ekonomik büyüme amacını çevreden önceye koymaya itmektir. Fakat bu yanıltıcı durum sadece günü kurtaracak, sürdürülebilir olmayan bir tercihtir. Yapılan pek çok çalışma tıpkı bu çalışma gibi Türkiye'nin çevre performansı konusunda başarılı bir performans sergileyemediğini göstermiştir. Uzun yıllar boyunca Avrupa Birliği'ne tam üye olma amacıyla faaliyetler gösteren Türkiye'nin çevre performansı Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında oldukça kötü durumdadır. Bu sebeple ulusal ve uluslararası politikalarına çevreyi daha da etkin şekilde yerleştirmek Türkiye'nin yararına olacaktır.

KAYNAKLAR

Çokgezen, Jale, “Avrupa Birliği Çevre Politikası ve Türkiye”, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 23:2, 2007, 91-115.

Duru, Bülent. “Avrupa Birliği Çevre Politikası”, içinde: *Avrupa Birliği Politikaları*, (Editörler: Çağrı Erhan ve Deniz Senemoğlu), İmaj Yayıncılık, Ankara, 2007, ss.169-188.

Savaş, Halil. “*Tüketim Toplumu, Çevre Performans Endeksi ve Türkiye’nin Çevre Performansının İndekse Göre Değerlendirilmesi*”, Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 1:4, 2012, 132-148.

Tıraş, Hayrettin, “*Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme*”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi, 2:2, 2014, 57-73.

Ulucak, Recep & Erdem, Ekrem, “*Çevre-İktisat İlişkisi ve Türkiye’de Çevre Politikalarının Etkinliği*”, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 4:6, 2012, 78-98.

Yale University, (2016), *Environmental Performance Index 2016 Report*, <http://epi.yale.edu/>, [İndirme Tarihi: 15.05.2017]